

Mi a geopark?

Ha természeti értékekről – illetve azok védelemről – esik szó, az emberek túlnyomó többsége ma is párába burkolózó esőerdőkre, színpompás madarakra, gyönyörű virágokat hozó lágyszárúakra gondol. Hogy mit lehet „szeretni” egy sziklafalon, egy útbevágáson, rideg és néma köveken?...

Az előzőekkel azonos rangú, élettelen természeti értékek jelentőségének hangsúlyozása (a barlangok védelmének túl) sokáig nem talált különösebb visszhangra nemzetközi szinten, de idővel egyre többen szóltak földtani örökségünk megőrzésének és bemutatásának fontosságáról. Az UNESCO Földtudományi Tagozata 1997-ben hirdette meg geopark programját, majd 2000-ben elkötelezett francia, német, spanyol és görög szakemberek életre hívták az Európai Geopark Hálózatot (European Geoparks Network), amelynek napjainkban már 32 tagja van.

Egy geoparkban számos olyan földtani, felszínalakítási értéket találunk, amely tudományos és oktatási jelentősége, ritkasága, valamint esztétikai értéke miatt egyaránt kiemelkedő (ha a fajok és életközösségek sokszínűségének leírására megalkottuk a biodiverzitás fogalmát, miért ne használhatnánk a geodiverzitás kifejezést?). A „szelíd”, fenntartható jellegű geoturizmuson keresztül egy megfelelően nagy kiterjedésű geopark képes a helyi gazdaság fejlődését is szolgálni. Egyik alapvető feladata a földtani örökség jelentőségének tudatosítása – nem csupán a látogatók, de a helyben élők körében is. A geológiai értékek eladásához, károsításához egy geopark semmilyen körülmények között nem nyújthat segédkezet (ősmaradványok, ásványok árusítása stb.). A komplex jellegű hangsúlyozva fontos kiemelni, hogy a geoparkok területén jelentős történelmi, kulturális és ökológiai értékek is vannak.

A helyi közösségek és szervezetek bevonása alapvetően lényeges (gondoljunk csak arra, hogy pl. egy hulladékkal telehordott víznyelő vagy felhagyott köfajtó kitisztításában milyen fontos szerepe lehet egy helyi természetvédelmi egyesületnek). A geoparkot irányító testület kidolgozza, hogy az együttműködő partnerekkel karöltve a szervezet milyen módon kapcsolódjon be a környezeti nevelésbe, oktatásba és tudományos kutatásokba, valamint következetesen megvalósít egy olyan kezelési/működtetési tervet, amely részletesen kifejti, hogy a helyben élők gazdasági érdekei hogyan harmonizálhatnak a különböző természeti és táji értékek megővésével. Végül, de nem utolsó sorban a geoparkok a nemzetközi hálózat tagjaiként élő kapcsolatokat ápolnak társ-szervezetekkel, amely során a partnerek által bemutatott értékekre, az ottani tevékenységre kölcsönösen felhívják a látogatók figyelmét. Látható tehát, hogy a geopark nem egy újabb, korlátozásokkal járó védett területi kategória, nem (pusztán) földtudományi park, és nem földtani alapszelvények, tanösvények sokasága. Az országghatáron átnyúló geopark létrehozásának igénye már az ezredforduló előtti években körvonalazódott. Az 1990-es évek végén a Bükk Nemzeti Park Igazgatóság és a Cerová Vrchovina CHKO (Szlovákia) szakértői vetették fel egy közösen kialakítandó, földtani bemutatóhelyeket csigavonalban felfűző elképzelés gondolatát.

Az UNESCO geopark programjának alap gondolata szellemében valódi, helyi kezdeményezés programja kel életre. 2005-ben, a Salgótarjáni Kistérség és a szlovák oldali mikrotérségek kezdeményezésére vették kezdetüket a Nógrád–Novohrad Geopark tervezésének érdemi munkálatai, melynek eredményeként 2007 végére mindkét oldalon elkészültek a geopark létrehozását megalapozó szakmai tanulmányok. Az értéktartást követően 2008 márciusában, Füleken megalakult a Nógrádi Turisztikai Információs Központ, mely a szlovák geoparki rész adminisztrációs feladatait is ellátja. A magyar oldal geoparki irodájának megalakulásával a két rész egyesülve, közösen pályázik az Európai Geoparkok Hálózatának tagsági címére.

Amennyiben további információra van szüksége, keressen meg bennünket az alábbi elérhetőségeken:

Nógrád Geopark – magyar rész:

Ipolytarnóci Ősmaradványok Természetvédelmi Terület

Ügyintéző: Szarvas Imre, telefon: +36 32 454 113

Internet: <http://ipolytarnoc.kvvm.hu>

E-mail: itarnoc@gmail.com

Novohrad Geopark – szlovák rész:

Nógrádi Turisztikai Információs Központ,

Filákovo (Fülek)

Ügyintéző: Anderko Erika

Telefon: +421 47 438 1001

E-mail: anderkova@filakovo.sk

Weboldal: www.novohrad-nograd-geopark.eu

© Bükk Nemzeti Park Igazgatóság, 2008

3304 Eger, Sánc út 6.

Telefon: +36 36 411 581

Web: <http://www.bnpi.hu>

Felelős kiadó: Duska József igazgató

Szöveg: Szarvas Imre, dr. Tardy János

Fotók: Drexler Szilárd, Prakfalvi Péter, Szarvas Imre, dr. Tardy János

Kiadványterv: Korbély Barnabás

Bemutatkozik a Novohrad-Nógrád Geopark

Palóc úton a földtani örökség nyomában

„Ó kedves virágai a palócöföldnek! A tündérvölgy sem szebb talán, a kelet gyöngyei sem bájosabbak, mint a ti boróka-bogyóitok. Ez a szőnyeg, amely az én bölcsőm alá volt terítve, amelyet én annyiszor megtapodtam. Valami édes csiklandozást érzek a talpamon, ha rátok lépek... vagy talán a szívembe van az.”

A Mikszáth Kálmán által megénekelte „jó palócok” földje az ősvilág kincseit őrzi. A történelmi viharoktól megtépázott, szétszakadt tájat és közösségeit ez a földtani örökség, a Nógrád–Novohrad Geopark közös magyar-szlovák kezdeményezése egyesíti újra.

Az 1.585 km² kiterjedésű geopark tájegységei a földtani, földrajzi, tájképi változatosság megannyi, mindmáig csak kevesek által ismert kis és nagy csodáit rejtik.

A geoparkban szervezett földtörténeti barangolásunk során 200 millió év történéseit tanulmányozhatjuk: a triász rögöktől a 24 millió éves sekélytengeri üledékeken át eljuthatunk a legfiatalabb képződményekhez, a holocén–pleisztocén időszakban bevágódott, opálban gazdag szurdokok romantikus világáig. Az üledékek közé változatos vulkáni képződmények ékelődnek, ez a kialudt tűzhányók vidéke is.

A Nógrádi Geopark különleges vulkanológiai jelenségek tárháza, izgalmas felfedezéseket kínál a szakértő és a természet szépségeire fogékony laikus látogatók számára egyaránt. A Kárpát–Pannon térségben, de Európában is egyedülálló a vulkáni képződmények oly jelentős változatossága, amelyet ez a cserháti vidék rejt. A térség egyik nemzetközi szinten is jegyzett sajátossága, hogy egy viszonylag kis területen a vulkáni működés ennyire széles választéka őrzi nyomait a néma kőzetekben. Pusztító riolitos horzszakó-árak, víz alatt és száraz-

földön felépült andezites rétegvulkánok és több kilométeren keresztül követhető telérhálózat, Európa egyik legnagyobb, összefüggő bazaltfennsíkja, mélyen lepusztult andezit és bazalt tűzhányók kürtői, diatrémák és egy igazi látványosság, a bazalt és andezit lávaközetek hűlése során kialakult szabályos,

hajlott kőzetoszlop-kötegek! Mindezek az elmúlt mintegy 20 millió évben alakultak ki és őrzik a Pannon-medence kialakulása és az azt követő idők látványos és sokoldalú vulkáni működésének emlékeit! A jelenleg földtanilag nyugodt vidék valamikor mozgalmas földtani események színtere volt.

Ma táj és ember egymást formálják. Az üledékes kőzetekbe barlanglakásokat vájtak (Szentkút), az andezit és bazalt telérek tarajait, a vulkáni kürtők kimagasló csúcsait középkori várak vigyázzák, a földtani formák és a kulturális-épített értékek egymásba fonódnak. A változatos geológiai felépítés erősen tagolt domborzatot eredményezett. Az eldugott völgyekben megbúvó kis települések lakói egymástól elszigetelődve alakították ki egyedi, míves viseletüket, s hagyományaitak évszázadok óta hűen ápolják. Minden kis településnek megvan a csak rá jellemző, egyedi jellegzetessége, levegőjének és konyhájának íze-zamata. A palóc vendégszeretetét messze földön híres.

Szegény vidék ez, lám haszna is van a szegénységnek. Ahogy a helyiek mondják: elesettek vagyunk, szegények, de hitünkben, múltunkban, megtartott értékeinkben gazdagok!

A palóc megbecsüli a tájat, nem csoda hát, hogy páratlan természeti és kulturális értékeivel büszkélkedve, szeretné megismertetni azokat a külvilággal is. A palóc úton új kitérési pontot, a széles nyilvánosság előtt mindenki által támogatható programot keresünk, amiben szlovák szomszédainkkal – az európai hálózat egyik első, határon átnyúló geoparkjaként – vezető szerepet vállalhatunk, s amely megfelelően felépítve és működtetve egy idő után gazdasági előnyökhöz, a vidék felemelkedéséhez is elvezethet. A geopark jelképe azt a somoskői várat ábrázolja, melynek lábánál húzódik a trianoni országhatár, miként ezt a vártorony csúcsánál megszakadó félköríves felírás is sejteti. Az egykoron történelmi szerepet betöltött vár a földtani múltból építkezik, bazaltsziklán áll, alatta a híres hajlott bazaltorgonák zuhatagja.

A geopark földtani értékei sorában nem is egy, nemzetközileg is számon tartott képződményt találunk. A világhírű ipolytarnóci őslénytani lelőhely Európa Diplomás természetvédelmi területén kívül több tájvédelmi körzet és egyéb védett terület is a geopark része. Az Ipoly folyó térsége az Európai Unió védettségét élvező ún. NATURA 2000 terület. A szécsényi középkori városrag, az egykor sok harcot megért végvárrendszer, Szentkút nemzeti kegyhelye, a színes és gazdag palóc hagyományok – népművészet, népi mesterségek, a kulináris élvezetek kavalkádja, Hollókő világörökségi címmel büszkélkedő Ófaluja –, és Kazár erodált riolittufa feltárlása is európai hírű ékességek.

A leendő geoparkon belül számos működő földtani bemutatóhely, tanösvény, rekvitált kőbánya gyarapítja a látványok sorát, több pedig kiépítésre vár. A salgótarjáni Földalatti Bányamúzeum, a szécsényi Kubinyi Ferenc Múzeum, a hollókői, salgói, somoskői és füleki várak, a kastélyok és egykori nemesi kúriák látványa önmagukban is betekintésre csábítanak. A mindezen értékeket összefűző, páratlan, történelmi hagyományokat, tájat és közösségeket is újraegyesítő, közös Nógrád–Novohrad Geopark 91 településének 130 ezer lakosa szeretettel várja látogatóit.

Kedvcsináló a földtani barangoláshoz

Karancs: a terület legmagasabb csúcsa. Palóc Olimposznak is nevezik, talán nem véletlenül, hiszen a 729 méter magas hegy gyakran ködbe burkolódik. A mélyből felszín felé törő magma andezit teste nyomult sekélytengeri üledékekbe, s megrekedve bennük a rétegeket felpúpozta. A Karancs közvetlen szomszédja a Medves-fennsík, amely Közép-Európa legnagyobb kiterjedésű bazaltplatója.

Ipolytarnóci Ősmaradványok: a világhírű természetvédelmi terület a geopark szakmai központja, a geoturizmus kedvelt helyszíne. A 20 millió éves Ősvilági Pompeji különlegesen színes, Európában páratlan színvonalon mutatja be földtani örökségét. Cápafogakkal hintett tengerparti főveny, szubtrópusi erdő hatalmas, megkövesedett fáit (lásd alul), egzotikus növénylenyomatok, ősvilági szőnyeg lábnyomai, a vulkáni tufa áradatában összesült maradványok, s mindezek eredeti helyzetükben, egy geológiai tanösvény mentén ismerhetők meg. Kőzetparki, biológiai és kőszikla ősvények egészíti

ki a terület tanösvény hálózatát, melynek bejárása akár egész napos programot nyújthat a természetkedvelőknek. A terület meglátogatása előtt célszerű annak honlapját is átböngészni (<http://ipolytarnoc.kvmm.hu>).

Kazár: az ipolytarnóci ősvilágot is elpusztító riolittufa áradat kipreparálódott erőzios felszíne igazi boldbéli táj benyomását kelti (lásd fent). A település híres népművészeti hagyományairól is, érdemes a faluba betérni.

Sámsönháza: felhagyott kőbánya falában feltárukt vulkáni és sekélytengeri üledékek változatosságát kiépített tanösvény ismerteti. A „dobostorta-szerkezetre” emlékeztető látványos szelvényben rétegvulkáni andezit lávapadok, andezittufa és lajtamészko rétegek váltakoznak az ősi tengerből kiemelkedő egykori vulkáni szigeteket idézve. A kőfejtővel szemközt domboldal szikláiban nagy számban található a hajdani tengerben élt kagylók lenyomatai.

Bér: ívelt andezit oszlopok monumentális orgonasípjai kontinensünk különlegességei. Az egész világon mindössze négy hasonlót tart számon a vulkanológia tudománya.

Fülek: a város központjában magasló vár (balra lent) egy úgynevezett maar típusú tűzhányó egykori kráterfalának tufasziklájára épült a 13. században. A természeti és kulturális értékeket egy tanösvény ismerteti.

Somoskő: a természetvédelmi terület legfőbb érdekessége az úgynevezett bazaltorgona, amelyet egyedien hajlott, szabályos hat- és ötszögű, viszonylag kis átmérőjű bazaltszlopok képeznek. A vár építéséhez szükséges kőzet bányászata során tárták fel a középkorban a várhegy keleti lejtőjén. A bazaltömlést érintő 1,6 km-es tanösvény bemutatja a terület fő természeti értékeit és az egykori kőfejtés történetét.

